

BİBLİYOGRAFYA :

Tarik Defteri, İÜ Ktp., TY, nr. 8879, vr. 2^b; Çeşmizâde, *Târih* (nşr. Bekir Kütükoğlu), İstanbul 1959, s. 68; Şem'dânizâde, *Mürî't-tevârih* (Ak-tepe), II, 110; III, 46; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 640; Murâdî, *Silkü'd-düer*, I, 12-13; Edib Mehmed Efendi, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 3220, vr. 51^a, 51^b, 52^a, 53^a, 53^b; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 108; Cevdet, *Târih*, II, 178, 250-251; Mehmed Şem'î, *Esmâü't-tevârih*, İstanbul 1295, s. 158; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 449-550; *Sicill-i Osmânî*, I, 138; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 500; Danişmend, *Kronoloji*², V, 145.

MEHMET İPŞİRLİ

İBRÂHİM b. EŞTER

(إبراهيم بن الأشتر)

Ebû Nu'mân İbrâhim b. Mâlik b. Hâris b. Abdiyegûs el-Eşter en-Nehaî (ö. 72/691)

Arap cengâver
ve kumandanlarından.

Neha' kabilesine bağlı Cisroğulları'na mensup olup Hz. Ali'nin kumandanlarından Mâlik b. Hâris el-Eşter'in oğludur. Bazı eserlerde, genç yaşta babasıyla birlikte Hz. Ali'nin tarafında Siffin Savaşı'na katıldığı kaydedilmektedir. İbrâhim b. Eşter'e kaynaklarda, Kerbelâ'nın intikamını almak isteyen Muhtâr es-Sekafî'nin faaliyetleriyle ilişkisi dolayısıyla yer verilmiştir. Muhtâr es-Sekafî Küfe'de planlar yaparken bölge eşrafı ona cesareti ve zekâsı ile tanınan İbrâhim b. Eşter'i saflarına alması gerektiğini söylediler. Muhtâr es-Sekafî de İbrâhim'e haber göndererek kendisine katılmasını teklif ettiyse de İbrâhim için idaresini bizzat üzerine almak istediğini bildirince davet sonuçsuz kaldı. Daha sonra Muhtâr bir heyetle birlikte İbrâhim'in evine giderek kendisine Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye'den bir mektup getirdiğini söyledi. Bazı kaynaklara göre "Muhammed el-Mehdî'den İbrâhim el-Eşter'e" (meselâ bk. Taberî, II, 611), bazılarına göre ise "Muhammed b. Ali'den İbrâhim b. Eşter'e" (meselâ bk. Dîneverî, s. 289) diye başlayan mektupta Ehl-i beyt'in kanını dava etmek ve intikamını almak üzere gönderilen Muhtâr'a yardım etmesi isteniyordu. İlk rivayeti doğru kabul edenler İbrâhim'in, daha önce Muhammed b. Hanefiyye ile mektuplaştığını, ancak hiçbir zaman onun kendisini mehdî olarak takdim etmediğini söyleyerek, ikinci rivayeti benimseyenler de başka karinelere yola çıkarak mektubun ona ait olup olmadığı konusunda tereddüt gösterdiği görüşündedir. Âmir eş-Şa'bi hariç orada bulunanların hepsi

mektubun Muhammed b. Hanefiyye tarafından yazıldığına şahitlik ettiği, İbrâhim'in bunların isimlerini bir kâğıda yazarak kendilerine imzalattıktan sonra Muhtâr es-Sekafî'nin saflarına katıldığı belirtilmektedir. Muhtâr es-Sekafî ile İbrâhim b. Eşter, 14 Rebiülevvel 66 (19 Ekim 685) tarihinde Hz. Hüseyin'in intikamını almak ve Küfe'yi ele geçirmek üzere ayaklanmaya karar verdiler. Ancak İbrâhim'in karşılaştığı bir olay yüzünden bir kişiyi öldürmek zorunda kalması üzerine bir gün önce başlayan, bu arada halktan da büyük destek gören isyan başarıyla sonuçlandı ve Küfe ele geçirildi.

Muhtâr es-Sekafî Küfe'de hâkimiyetini güçlendirmeye çalışırken onun Musul valisi olan Abdurrahman b. Saîd, Emevî kumandanlarından Ubeydullah b. Ziyâd'ın bölgeye geldiğini, bu yüzden Tikrit'e çekilmek zorunda kaldığını bildirdi. Ubeydullah, Muhtâr es-Sekafî'nin Yezid b. Enes kumandasında Musul'a gönderdiği kuvvetleri bozguna uğrattıca (10-11 Zilhicce 66 / 8-9 Temmuz 686) Muhtâr es-Sekafî, İbrâhim b. Eşter kumandasında bir orduyu Ubeydullah b. Ziyâd'ın üzerine gönderdi. Ancak onun şehirden ayrılmasını fırsat bilen Küfeliler ayaklanma girişiminde bulunduğu İbrâhim'i geri çağırdı. İbrâhim isyanı bastırdıktan (24 Zilhicce 66 / 22 Temmuz 686) sonra tekrar Ubeydullah'ın üzerine yürüdü. Hâzir ırmağı kıyısında geçen çetin savaşta İbrâhim'in mahareti sayesinde kesin bir zafere ulaşıldı; başta Ubeydullah b. Ziyâd ve Husayn b. Nümeyr olmak üzere birçok kişi öldürüldü (9 Muharrem 67 / 5 Ağustos 686). Bu başarılarından sonra Muhtâr es-Sekafî giderek kendi başına hareket etmeye başlayınca İbrâhim'in ondan ayrılarak Cezire'deki bazı bölgeleri hükmü altına aldığı rivayet edilmektedir. Ramazan 67'de (Nisan 687) Muhtâr es-Sekafî'yi öldüren Abdullâh b. Zübeyr'in kardeşi Mus'ab İbrâhim'e, idaresi altına girdiği takdirde başta Suriye olmak üzere fethedeceği yerlere bizzat sahip olacağını bildirdi. Öte yandan Halife Abdülmelik de ona bir mektup göndererek kendisine biat etmesi durumunda Irak'ı tamamen ona vereceğini söyledi. Ancak İbrâhim, Mus'ab'ın saflarına katıldı. Daha sonra Mus'ab b. Zübeyr'in Basra'daki Hâricîler'e (Ezrakîler) karşı harekete geçmesiyle onların Küfe taraflarında katliama kalkışmaları üzerine İbrâhim b. Eşter, Mus'ab'dan Ezrakîler'le mücadeleye memur edilmesini istedi; fakat diğer kabile reislerinin muhalefetiyle karşılaştı. Mus'ab da bu görevi

Musul'a gönderdiği Mühelleb b. Ebû Sufre'ye verdi; İbrâhim'i de onun yerine Musul'a tayin etti. Ardından beraberindeki kuvvetlerle birlikte Emevîler'e karşı mücadeleye başlayan İbrâhim Halife Abdülmelik'in ordusu ile karşılaştı. Deyrülçâlelik civarında cereyan eden savaşta İbrâhim'in daha savaşın başında öldürülmesi (Cemâziyelevvel 72 / Ekim 691) Mus'ab b. Zübeyr'in mağlûbiyetini hazırladı. İbrâhim b. Eşter, bazı kaynaklarda Küfeli muhaddis ve fakih Ebû İmrân İbrâhim b. Yezid b. Kays en-Nehaî ile karıştırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 99-226; Belâzürî, *En-sâb*, V, 247-252; Dîneverî, *el-Ahbarü'l-ıtvâl*, s. 288-289; Müberrred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâîf), Beyrut 1413, s. 579, 1194-1196; Taberî, *Târih* (de Goeje), II, 607-749; Mes'ûdî, *el-Tenbih*, s. 286; a.mlf., *Mürûcü'z-zeheb*, III, 105-106; Bağdâdî, *el-Farq* (Abdülhamid), s. 43-46; Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihâl*, Beyrut 1993, s. 145; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 214-240, 257-266; Zehebî, *el-İber*, I, 73; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 35; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 74, 79; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 88, 93; a.mlf., *İslâmiyet'in İlk Devrinde Dini Siyasî Muhalefet Partileri* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1989, s. 55-58, 125-128, 134-138, 141, 152; E. Ruhi Fiğlalı, *İmâmiyye Şîası*, Ankara 1984, s. 135-140; Hasan Onat, *Emevîler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara 1993, s. 99-109; "İbrâhim b. al-Aştar", *EP*² (İng.), III, 987; Abdülemir Abd Diksun, "İbrâhim b. el-Eşter", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1993, s. 71-72; Muhammed Hüseyin el-Hâirî, *Dâ'iretü'l-ma'ârifü's-Şî'iyyetü'l-âmme*, Beyrut 1413/1993, II, 130-134.

HASAN ONAT

İBRÂHİM GÜLŞENİ

(ö. 940/1534)

Halvetiyye-Gülşeniyye tarikatının
kurucusu, şair.

Âmid'de (Diyarbakır) dünyaya geldi. Azerbaycan'ın Berdea (Barda) şehrinde doğduğu ileri sürülmekteyse de (M. Ali Terbiyet, s. 318) babasının Âmidî nisbesini taşıması ve türbesinin Diyarbakır'da bulunması (Ali Emîrî, vr. 16^a) bu iddianın doğru olmadığını göstermektedir. Hayatı hakkında bilinenler, geniş ölçüde oğlu Ahmed Hayâlî'nin halifesi Muhyî-i Gülşenî'nin *Menâkib-ı İbrâhim Gülşenî* adlı eserine dayanmaktadır. Ancak Muhyî onun nerede doğduğuna dair bilgi vermemiştir. İbrâhim Gülşenî'nin doğum tarihi de tartışmalıdır. Muhyî, onun 940'ta (1534) vefat ettiğinde 114 yaşında olduğunu söyler. Bu durumda 826'da (1423) doğmuş olmalıdır. Yine Muhyî'nin verdiği bilgiye göre babası Muhammed Âmi-